

ביאורים

לאחר שהרחיב הרמב"ם בענייני אמונה וחיזוק ליהודי תימן הסובלים מגזרות, ולאחר שהבהיר את קוצר יכולתנו לדעת את הקץ, עובר הרמב"ם לשאלה הגורלית כל כך שעמדה אז לפתחם של יהודי תימן: כיצד להתייחס ליהודי הטוען שהוא המשיח. עמדתו של הרמב"ם נחרצת, ולדעתו אין שום ספק, אפילו קל שבקלים, שהמתחזה הוא דובר שקר. והרי כדי שנדע שאדם מסוים הוא המשיח, ברור שהוא יצטרך להראות זאת, ולא רק לטעון שהוא משיח - טענה שאותה כל אחד יכול לטעון. אין שום ספק שאדם שאין לו שום מעלה מיוחדת אינו יכול להיות המשיח. לא זו בלבד, הוא אפילו מראה שאינו יודע מהו המשיח, וכיצד הוא אמור להיראות. הוא אינו נראה ואינו מתנהג כמו משיח ה', עד כדי כך שאפילו אם יאמר שהקב"ה התגלה אליו בנבואה - נפסוק שזו נבואת שקר, והוא יהיה חייב מיתה מדין נביא שקר.

אין ספק בשקריותו, ואם להמוני יש ספק לגביו, אין זה אלא מכורח צרותיהם הרבות, הגורמות להם להיאחז בכל ענף קלוש של תקווה, וכן בגלל בורותם המוחלטת בעניין המשיח. עוד מניח הרמב"ם, שמעשיו המופרכים נובעים משיגעון. ייתכן שבכך הוא מכוון לדונו לכף זכות.

להבהרת הנושא הרמב"ם מתחיל לבאר את עניין המשיח. התנאי הראשון למשיח הוא היותו נביא נשגב, גדול יותר מכל הנביאים מלבד משה, ובדברים מסוימים יהיה נעלה אפילו ממשה. בכוחו לשפוט אנשים בכך שיעמוד לידם ויריח אותם. הוא יהיה סמל אדיר של צדק ואמונה, עד שהצדיקים הגדולים ביותר יראוהו כמנהיגם ויאספו סביבו. נשגבותו האדירה תהיה מוחשית לכול, מה שיקנה לו שמות רבים, עד שייקרא אפילו "בן האלוהים".

ובאשר למתחזה, הלוא תנאי הכרחי לנבואה להיות חכם גדול, והוא הוכיח את חולשתו כאשר הורה לאנשים לעשות צדקה בכל כספם, הוראה המנוגדת גם להלכה וגם להיגיון הפשוט. הרי אם יעשו כך יהפכו לעניים, ויזדקקו בעצמם לצדקה, ומה הועילה עשייתם לחברה?

הרחבות

מעלתו הייחודית של המשיח

ויחדו ה' בדברים לא יחד בהם משה רבנו, מתאר בו: "והריחו ביראת ה'". הרמב"ם מונה בין המעלות המיוחדות שיש במשיח את הנאמר בישעיהו: "והריחו ביראת ה'" (ישעיהו יא, ג). מה כוונת הביטוי הזה?

הגמרא מסבירה שלמשיח תהיה מעלה מיוחדת של "מורח ודאין (מריח ודן)" [סנהדרין צג:]. כלומר, המשיח יהיה מסוגל לשפוט על פי חוש הריח (בזכות יראת השמים שתהיה בו).

מה אפשר ללמוד על דמותו של המשיח לאור תכונה זו? המהר"ל מסביר את הדברים באופן הבא: "ותדע, כי הראייה והשמיעה - האדם רואה ושומע אף שהדבר אינו הגון ואינו ראויה הוא נראה ונשמע, ואין חלוק בין אם רואה דבר או שרואה דבר שאינו הגון, וכן בשמיעה. אבל הריח כאשר מריח דבר רע אין מקבל אותו. ולכך אמר 'דמורח ודאין', כמו שאין מקבל חוש הריח דבר שהוא רע, וכך כאשר ישפוט מלך המשיח לא יקבל דבר רע" [חידושי אגדות ג, עמוד קצ]. חוש הריח הוא מיוחד בכך שהוא באופן טבעי ולא מודע נמנע מלהריח ריח לא נעים, בשונה מחוש השמיעה והראייה. מדברים אלו רואים שתכונת הצדק והמשפט תהיה מרכזית ומשמעותית בדמותו של המשיח. מבחינת המשיח - השקר, כמו הרשע, הם דבר בלתי נסבל ממש, כמו ריח רע עבורנו.

(ד) אבל מה שזכרתו מענין האישי אשר התפאר לאמר שהוא משיח בערי תימן - חיי, לא נפלאתי ממונו ולא מן הנמשכים אחריו. עליו לא תמהתי - להיותו משגעו בלי ספק, ואין גנות על חולה בחליו, כאשר לא סבבו. ואמנם הנמשכים אחריו - לכבד הענין אשר הם בו, ולסכלותם במעלת המשיח הגבוהה, חשבו זה. ואולם תמהתי מאמרך - ואתה מבני תורה וראית דברי חכמים - אולי זה אמת? הלא ידעת, אחי, שהמשיח נביא גדול מאד, יותר גדול מכל הנביאים אחר משה רבנו ע"ה? והלא תדע שהמתפאר בנבואה, כשיכזב בטענתו - חייב מיתה, בעבור שהוא מתפאר במדרגה הזאת העצומה, כמו שיהרג מתנבא בשם עבדו זה, והוא אמרו יתעלה: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צייתיו לדבר" וגו' (דברים יח, ט). ואיזו ראייה מורה יותר על כזבו מעצם טענתו שהוא משיח? ומה נפלא אמרך בו שהוא נודע ביראת חטא, ושאתו קצת חכמה, - האם באלו המדות יהיה משיח?

ואשר הביאך אל כל זה - באשר לא השגחת למעלת המשיח מה היא, ואיך יעמד, ואנה יהיה, ומה הוא המיוחד שבאותותיו.

אמנם מעלתו - היא הגבוהה שבמעלות הנביאים והנכבדת שבהם אחר משה רבנו. ויחדו ה' בדברים לא יחד בהם משה רבנו, מתאר בו: "והריחו ביראת ה'" וגו' (ישעיהו יא, ג), ואמר: "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" (שם ט, ה), וקראו יתעלה בשמה שמות, והוא אמרו: "כי ילד ילד לנו" וגו' (שם ט, ה), ולא סר מהאריץ בתארו עד שאמר לו יתעלה: "בני אתה אני היום ולדתיך" (תהלים ב, ז), להודיענו עליו מדרגתו, שהיא מעל מדרגת כל בני אדם. ואנחנו נתנה כל נביא שיהיה בתכלית החכמה, ואז ינבאהו ה', כי העקר בידנו: "אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר" (שבת צב ע"א; נדרים לח ע"א), ובראו שענין גבור - כובש את יצרו, ועשיר - עשיר בדעתו. ואולם, כשיתפאר אדם שאינו חכם גדול שהוא נביא - לא נאמינהו, כל שכן כשיתפאר אחד מעמי הארץ שהוא משיח. כי ראית היותו עם הארץ, מה שספרת עליו שהוא צוה בני אדם שיעשו צדקה בכל ממונם, ולא שמעו ממונו. הם עשו פהגו, והוא החוטא, שהוא מרה דת, כי אין ראוי בתורתנו שיתן אדם כל ממונו לצדקה, אלא קצתו. אמר יתעלה: "ואם החכם יחרי" [כל חכם אשר יחרם] איש לה' מכל אשר לו" וגו' (ויקרא כז, כח), ואמרו בעלי מסרת הפרוש: "מכל אשר לו - ולא כל אשר לו" (ערכין כח ע"א), ואמרו שגבול הרופה לבזבז הוא החמוש, אמרו: "המבזבז לא יבזבו יותר מחמש" (שם שם; כתובות סז ע"ב). ואין ספק שהשכל שהביאו שיתפאר שהוא משיח - הביאו שיצוה בני אדם לצאת מכל ממונם ולתתו לעניים, וישבו הם עניים והעניים עשירים, ויחייב לפי מצותו להשיב להם ממונם, ויהיה הממון כך בין העניים והעשירים חוזר חלילה, וזהו תכלית השטות.

נפלאתי - התפלאתי. סבבו - גרם לו את החולי. ולסכלותם - חוסר חכמתם והבנתם. כשיכזב בטענתו - כשיתגלה שטענתו אינה נכונה. נתנה - מלשון תנאי. בתכלית - בשיא. מרה - הורה נגד. אכל - אלא. החמש - חמישית מרווחיו. שהשכל - כלומר: חוסר השכל. וישבו - ויהפכו.

